SANSKRITSCH E WOORDEN IN HET TAGALA.

Onder de vreemde bestanddeelen van den woordenschat van het Tagala nemen de aan 't Sanskrit ontleende de eerste plaats in. Tot nog toe heeft niemand, voor zooverre mij althans bekend is, getracht die bestanddeelen te verzamelen, ofschoon Dr. van der Tuuk en de Abbé Favre niet in gebreke zijn gebleven in hun woordenboeken zulke woorden in het Tagala voorkomende te vergelijken in geval die tevens in het Bataksch en Maleisch gebruikelijk zijn. Het kwam mij voor, dat het wel der moeite waard zou wezen te onderzoeken welke Tagalsche woorden zich als uit het Sanskrit gesproten laten herkennen en die te verzamelen, dus hetzelfde te doen voor de hoofdtal der Philippijnen wat reeds met meer of minder goed gevolg gedaan is voor het Javaansch, Maleisch en Bataksch. Om het mijne bij te dragen ter bevordering van bedoeld onderzoek, zal ik in de volgende bladzijden de uitkomsten van mijne eigene nasporingen mededeelen. De belangstellende lezer gelieve mijne bijdrage te beschouwen als eene eerste poging om tot eene volledige verzameling te geraken; in redelijkheid zal hij ook niet meer verwachten, wel wetende hoe moeielijk het vaak is een Sanskritwoord in de Polynesische talen te herkennen ten gevolge van allerlei gedaanteverwisselingen die het ondergaan heeft.

Die gedaanteverwisselingen zijn deels een gevolg van bepaalde klankeigenaardigheden, deels van gewaande analogie. In 't eerste geval levert het opsporen van den oorspronkelijken vorm weinig bezwaar op, doch in 't laatste kan het zeer licht gebeuren dat de oorspronkelijke identiteit van twee schijnbaar zeer verschillende woorden aan den blik van den waarnemer ontsnapt. Inzonderheid zal het laatste gebeuren indien niet slechts de vorm, maar ook de beteekenis van een woord, eene geheel eigenaardige wijziging ondergaan heeft, indien dus vorm en beteekenis geheel verlopen zijn.

Voorbeelden van zulk een verloop vindt men in het Tagala niet minder dan in 't Javaansch enz. Zelfs bij woorden die in betrekkelijk jongen tijd, uit het Spaansch, zijn overgenomen speelt gewaande analogie eene belangrijke rol. Zoo heeft de Tagalog o. a. uit het Spaansche *domingo*, Zondag, afgeleid een woord *linggo*, en daaraan den zin verbonden van „week“. Hij heeft namelijk *om* opgevat als ware het 't inheemsche infix *um*¹, en daar dit o. a. dient ter aanduiding van iets dat begint, zoodat bijv. *gumaling* beteekent „goed beginnen te worden,“ van *galing*, goedheid, en daar met *Domingo* de week begint, heeft hij uit dit laatste een denkbeeldigen grondvorm *dinggo* geabstraheerd en daaraan den zin van „week“ gehecht. De overgang van de Spaansche *d*, welke een linguaal is, in *l* verklaart zich van zelf.

Het is van belang na te gaan op welke wijze de Tagalog Spaansche woorden heeft behandeld om ze pasklaar te maken, in welk opzicht hij zich streng aan 't voorbeeld gehouden heeft, om uit zijne behandeling van Spaansche bestanddeelen te besluiten tot de regels die hij gevolgd heeft bij de overneming van Sanskritsche woorden. Het behoeft nauwelijks opzettelijk vermeld te worden dat de Tagalog bepaalde klanken die Spaansch en Sanskrit gemeen hebben, doch zijne eigen taal mist, regelmatig vervangt door een anderen welke het naast daarbij komt. In plaats van de hem ontbrekende *r* bezigt hij *l*; dus wordt het Spaansche *confesar* bij hem *compisál*; *procurador* wordt door hem uitgesproken als *pukuladol*, evenals het Sanskrit *carita* overgaat in *salitá*; *sûtra* in *sutlá*, enz. Van meer belang is het op te merken dat de klemtoon der Spaansche woorden meest onveranderd wordt overgenomen, tenzij die op de derde lettergreep van achteren valt, want in het laatste geval moet het accent verspringen, dewijl in het Tagala geen proparoxyton kan voorkomen, evenmin als bijv. in 't Javaansch. Zoo luidt het Spaansche *bendita* (aqua) in het Tag. *bindíta*, met klemtoon op de voorlaatste gelijk in 't Spaansch; daarentegen is *bindisión* oxytonon even als Sp. *bendición*; zoo ook behoudt *confesar* zijn accent in het Tag. *compisál*.

Vergelijkt men nu de Tagalsche uitspraak der Sanskritwoorden met de oorspronkelijke, dan ontwaart men dat in verreweg

¹ De klanken *u* en *o* worden in het Tagala onophoudelijk met elkaar verward.

de meeste gevallen het accent onveranderd is overgenomen, behoudens de reeds vermelde uitzondering. Dat de regel niet overal doorgaat of schijnt door te gaan moet ons niet bevreemden; vooreerst treft men in 't Sanskrit zelve woorden aan die ten opzichte van den klemtoon varieeren, even als in onze taal ¹; ten tweede kunnen eenige afwijkingen veroorzaakt zijn door bijzondere invloeden die aan onze waarneming ontsnappen, zonder dat daarom de algemeene regel te niet wordt gedaan. Daar ik bij de behandeling van elk woord afzonderlijk in de gelegenheid zal wezen over 't accent te spreken, zal ik hier niet verder over dit punt uitweiden.

Alvorens eene lijst te laten volgen van de Skr. woorden die ik verzameld heb, zal het noodig zijn het een en ander te zeggen over het oorspronkelijke Tagalsche alphabet en het door mij gevolgde stelsel van transcriptie.

Volgens de Totanes ² bestaat het Tagalsche alphabet uit 17 karakters, namelijk de klinkers a, i, u en de medeklinkers ka, ga, nga; ta, da, na; pa, ba, ma; ya, la, wa; sa, ha. In vorm zijn de letters, die men o. a. in de voorrede van Favre's Maleisch-Fransch woordenboek kan vinden, het naast verwant met het Oudjavaansche en Kambojasche schrift, hoezeer enkele karakters aanmerkelijk zijn afgeweken, bijv. ta en la, zoodat men in twijfel staat of de ta uit de Oudjavaansche dentale dan wel uit de linguale ta zich heeft ontwikkeld, en evenmin zeker is omtrent de oorspronkelijke waarde van de la. De da kan even goed uit de dentale da als uit de linguale ða ontstaan wezen. In de uitspraak schijnt deze letter in 't Tagala altoos linguaal te zijn; dit is buiten kijf het geval in 't midden en aan 't einde van een woord, weshalve de Spaansche geleerden ze dan ook meestal met r weêrgeven, hoewel niet consequent en met uitdrukkelijke verklaring dat het nooit de rollende Spaansche r is. Ik zal in 't vervolg het voorbeeld der Spaansche schrijvers niet volgen en de d, waar zij r er voor schrijven, met ð uitdrukken. Hoe de Tagalog d als beginletter uitspreekt, blijkt niet met zekerheid uit de handboeken; vermoedelijk ook als een linguaal. Daar de Spaansche d ook linguaal is, laat het zich verklaren dat men in de transcriptie

¹ Bijv. ons altijd wordt door sommige als oxytonon, door andere als paroxytonon uitgesproken; de eene zegt diévegge, de andere dievégge; nu eens óurein, dan weêr onreïn; enz.

² Arte de la lengua Tagala. § 1.

zich ook van *d* bedient. Uit voorbeelden als *dalua*, twee, dat is dus een gereduplicateerd *lua*, moet men opmaken dat de *da*, zoo niet uitsluitend *linguaal*, dan toch ook tevens als *zoodanig dienst* doet. Hoe het zij, ik zal de *d* als beginletter niet met een punt van onderen voorzien, al acht ik het waarschijnlijk dat ook deze *linguaal* is.

De vraag of het *letterteken* zich uit de Indische *tand-* of *tongletter* (*mûrdhanya*) ontwikkeld heeft, laat ik ook geheel onbeslist; alleen dit wil ik er bijvoegen dat de Maleijers de *dentale Arabische dal* gebruiken niettegenstaande zij niet in staat zijn die uit te spreken. Klaarblijkelijk hebben zij het onderscheid tusschen beide klanken niet eens gehoord.

In de volgende lijst zullen de afleidingen die het *Tagala* van een als *stam* beschouwd *Sanskrit* woord vormt niet behandeld worden dan voor zooverre uit de afgeleide vormen het oorspronkelijke zich beter laat opmaken dan uit den schijnbaren grondvorm. De woorden heb ik gerangschikt naar de volgorde van 't *Latijnsche* alphabet. Het onderscheid tusschen *i* en *e*, *u* en *o*, hetwelk in de uitspraak, doch niet in het schrift der *Tagalogs* bestaat, heb ik verwaarloosd; de *Spaansche* spelling die voor het *Tagala* al even ongeschikt is als de *Hollandsche* voor 't *Javaansch* of *Maleisch*, heb ik vervangen door een ander die in overeenstemming is met het *inheemsche* en *Indische* schriftstelsel.

AKSAYÁ, vernieling, *inaksayá*, verdelgd, vernield enz. *Skr. kshayá*, kwijning, vernieling, ondergang. De *a* is voorgevoegd om de uitspraak gemakkelijker te maken, gelijk bijv. ook in 't *Kawi akshamâ*, waarvan *angakshamâ*, vergiffenis of verlof vragen; van *Skr. kshamâ*.

ALIBUGHÁ, verkwister; *alibúgha* met ander accent, in *magalibúgha*, verkwisten, opmaken. Dit houd ik voor 't *Skr. paribhoga*, gebruik, verbruik. De lettergreep *pa* is afgevallen omdat men ze voor 't prefix hield, terwijl de *a* als nieuwe voorslag zou kunnen verklaard worden die te vergelijken ware met *Kawi a*, *ha* in *alintang*, *halintang*, e. dgl.; voor 't *Menankabausch* en *Mentawaisch*, alsook *Tagala*, zie v. d. *Tuuk Bat. Leesb. IV*, 135. Ter bevestiging mijner verklaring kan strekken dat als synoniem van *alibugha* geldt *baksá*, dat klaarblijkelijk het *Skr. bhakshá*, gebruik, nuttiging (van spijs en drank) beteekent. Uit de begrippen van gebruiken, verorberen en verteren hebben zich die van verbruiken, verdoen

ontwikkeld. De verspringing der aspiraat vindt tegenhangers in andere voorbeelden die hieronder zullen voorkomen en niet minder in 't Maleisch enz. Door v. d. Tuuk is aangetoond¹ dat dergelijke verspringingen van de aspiraat hoofdzakelijk te wijten zijn aan den invloed eener in 't woord aanwezige r; ook op alibugha is dit toepasselijk, dewijl de l uit een r ontstaan is. Wat den klemtoon aangaat, valt op te merken dat van 't Skr. paribogha nergens uitdrukkelijk 't accent wordt opgegeven, doch volgens den regel van Pāṇini 6, 2, 144 moet het woord oxytonon geweest zijn. Het verschil in accent tusschen het substantief en het werkwoord zal wel in de spraakkunst zijn grond hebben, al is dan ook de regel van de Totanes § 163 niet daarop van toepassing.

ALOSITHÁ, OLOSITHÁ, grondvorm van inalositha, zich overtuigd, zich verzekerd hebbende; Skr. ālocita, overwogen; tot klaarheid gebracht. De accentuatie verschilt en moet verschillen, omdat het T. geen klemtoon verder dan op de tweede lettergreep van achteren toelaat. Waarom het woord nu juist oxytonon geworden is, kan ik niet verklaren; misschien heeft men in dergelijke gevallen dien klemtoon genomen welke het niet zamengestelde grondwoord heeft; locitá is oxytonon. Even zoo is men vermoedelijk in 't Javaansch te werk gegaan; daar het Skr. sámāpta bij overname zijn klemtoon niet kon behouden, is het geworden tot samaptá, samēktá. De th in stede van t, vindt haar wedergade in muthala hieronder.

ALIPUSTÁ, synoniem van 't vorige; Skr. páripīṣṭha, ondervraagd, onderzocht; voor us = ṛs vgl. usa.

ANYÁYA, in tauong anyáya, leeglooper. De overeenkomst met Skr. anyāya, onrechtmatigheid, Mal. en Jav. aniyaya, is misschien slechts schijnbaar. De vraag is of de beteekenis wel juist is opgegeven.

ASA, hoop, daarvan ungmaasa aku, ik hoop; Skr. ācā, hoop; vgl. Mal. ása, hoop, verlangen. In strijd met het Skr. accentueert het Tag. de eerste lettergreep.

ASAL, gebruik, zede, plechtigheden, zou uit het Skr. ācāra kunnen ontstaan zijn en op dezelfde wijze de slot a van den stam kunnen verloren hebben als bijv. Jav. angkus = Skr. ankuṣa; sindur = sindūra. Het behoeft niet onmiddellijk aan 't Skr. ontleend te zijn en kan de uitspraak van

¹ Tobasche Spraakkunst § 26.

een of anderen Prakṛitongval vertegenwoordigen. Een ander voorbeeld van 't afvallen der sluitende *a* vinden we in:

AMÁS, zeker gewicht, $\frac{1}{16}$ van een Tahil; dus Skr. mât'sha. In 't Kawi treft men nu eens mâça (Kawi-Oork. 9, 2), dan weêr mât in dezelfde beteekenis aan, namelijk die van een bepaald gewicht, geldswaarde, vooral goudgewicht, en hieruit heeft zich die van „goud“ ontwikkeld in het Jav. en Maleisch, niet evenwel in 't Tag. Vgl. Skr. mâsha-wardhaka, goudsmid. De *a* in *amas* is een voorslag beantwoordende aan Oud- en Nieuw-Jav. in ěmât, ěmas, Bat. omas, enz.

ASANÁ, zekere boom, *Terminalia tomentosa*, Skr. asana, açana, waarvan 't accent onbekend is.

ASTâ, wordt opgegeven als grondvorm van een werkwoord bet. „overleggen“; Skr. âsthâ, het bedacht zijn, zorg. Het accent van âsthâ' laat zich opmaken uit wishthâ'.

ASTAKÚNA, ring. Schijnbaar hetzelfde woord als Mal. astakona, achthoek; kruisvormig gebouw; ordekrus; soort van diadeem; doos voor reukwerk. Door deze laatste beteekenis worden wij herinnerd aan 't Jav. *astakona*. De Mal. term wordt te recht, geloof ik, met Skr. ashtakona, achthoek, gelijkgesteld en het Tagalsche is moeielijk daarvan te scheiden, in spijt van de opgegeven beteekenis die wel wat apokrief schijnt; vermoedelijk zal een voorwerp uit goud of zilver in den vorm van een ridderkruis met acht punten en een edelsteen in 't midden bedoeld zijn. Of is 't hastaguna?

BAKSÁ, synoniem met alibughá (zie boven), Skr. bhakshá. Ten aanzien van de aspiraten staat het Tag. nagenoeg op hetzelfde standpunt als het Maleisch; bewaart dus veel beter den oorspronkelijken vorm dan het Javaansch, waarin alle aspiraten in de uitspraak verdwenen zijn; desniettemin heeft het hier en daar de aanblazing laten vallen; bijv. in dalita; kudyapi (z. hieronder.)

BAGYÚ, storm, orkaan. Ik houd dit voor 't Skr. wáyú, wind. De voorslag van *g* komt, zoo niet elders in het Tag., althans in 't Bisaya voor, waar bagyu evenzeer bestaat¹. Opmerkelijk is het dat in laatstgenoemde taal bagyu ook „weêrlicht“ aanduidt, zoodat er verwarring schijnt plaats gehad te hebben tusschen bagyú = Skr. wáyú, en het Oudj.

¹ Bijv. halagyu = halayu; lagyu = Jav. *lagu*; zie Encarnacion i. vv.

wágyut, o. a. bliksem, dat v. d. Tuuk niet zonder grond uit Skr. widyut verbasterd acht. Ik vermoed dat in 't Oj. het Skr. wáyûtpâta, d. i. ongewoon luchtverschijnsel; ongewone wind, en widyut-pâta, het vliegen van bliksem (door de lucht) wel eens met elkaar verward zijn geworden.

BAHÁGI, verdeelen; Skr. bhâ'gya, aandeel, lot; Mal. bāhagiya en bāhagi. Afleiding: kabahági, deel.

BAHÁGYA, te nauwernood. Skr. bhāgyena, bij geluk, gelukkig nog (bijv. ontsnapt). Het Tag. gebruikt den stam als bijwoord.

BAHÁLA, last, zorg, bekommering; bigay bahála, last- veroorzaken, hinderen; Skr. bhārá, last, of, wat wegens den klemtoon verkieselijk schijnt, bhāra, last, overmaat.

BALÁTA, gelofte, onthouding; Skr. wratá. Het accent is verlopen.

BALÍTA, gerucht, nieuws; klaarblijkelijk Mal. en Bataksch-barita. In beteekenis komt het volkomen overeen met Skr. wārttā, waarmede Pijnappel (zie diens Wdb. i. v.) het vergelijkt, maar in vorm kan het niet anders dan met Skr. wr̥tta, wat er gebeurd is, historie, gelijk gesteld worden. Dat Mal. barita = Skr. wr̥tta is, blijkt uit Mal. barida, oud, = Skr. wr̥ddha. Het Jav. *Caran*, *Caran* kan zoowel uit wārttā als uit wr̥tta ontstaan zijn, maar 't Oj. wr̥tta, zoowel „geschiedenis, verhaal” Bhār. Y. 620, als „bericht, mare” 507 en 592 spreekt te duidelijk dan dat men aan de identiteit van Tag. balita en Mal. barita met Skr. wr̥tta kan twijfelen. De overgang der beteekenissen is volkomen dezelfde als in Skr. carita, enz. Het Skr. wr̥tta als participium is oxytonon, maar daaruit volgt niet met zekerheid dat het als substantief evenzoo geaccentueerd werd. Vgl. Pāṇini 6, 1, 205, hoewel de scholiast den regel slechts tot mannelijke woorden uitstrekt. Zooveel is zeker dat het Tagala in dalitá = Skr. dhṛtá en salitá = Skr. caritá zich aan 't oorspronkelijke accent houdt; het ware dus vreemd indien het, zonder analogie en zonder voorgang, in balíta er van afweek.

BANDAHÁLI, hofmeester; Skr. Bhāṇḍārī (in nomin.), schatmeester, magazijnmeester, Mal. bandahari, magazijnmeester, hofmeester. De verspringing der aspiratie staat ook hier in verband met de r.

BANGGÁ, aanvallen, bestrijden (in afl.); Skr. Bhaṅgá, breuk; afbreuk; nederlaag; val.

~ BANGSÍ, fluit. Skr. *wançî'*.

~ BÁNIG beteekent volgens 't Wdb. van de los Santos i. v. *compañia*; compagnieschap, gemeenschap van winst en verlies. Uit de bijgevoegde voorbeelden blijkt daar niets van Hayu ang napakinabanig-ku wordt vertaald met „mijn winst (*ganancia*) is verdubbeld geworden“, hetgeen kwalijk juist is, want het is eene zinledige phrase te zeggen dat eene winst verdubbeld is wanneer men niet opgeeft de som waarvan de winst het dubbele is. De bedoeling zal wel wezen: dat wat ik als inkoopskapitaal besteed heb is verdubbeld. In geen geval komt men hier met *compañia* uit. Bij 't andere voorbeeld: ang pinagbabanigan namin (ya) kayu 't asin staat als vertolking: „dat waarin wij het contract van compagnieschap hebben is lijnwaad en zout.“ Ook dit geeft geen zin; het zal wel moeten wezen: dat waarin wij ons inkoopkapitaal gestoken hebben is lijnwaad en zout. Nagbabanig kami ni Antonio, ik en Antonio zamen brengen inkoopskapitaal bijeen; het gemeenschappelijke der handeling is uitgedrukt in de syntactische verbinding kami ni A., niet in banig. Kortom, ik acht het niet onmogelijk dat banig het Skr. *wāni*, synoniem van *mūlya*, dus „kapitaal, inkoopsprijs“ is. De zwaarigheid ligt in de toegevoegde g, die evenwel bij wijze van uitzondering voor k staan kon. Dat zulk eene k wel eens in verwante talen althans toegevoegd is, blijkt uit Jav. *manik* voor *mañi*; Mal. *tabik* voor (san) *tabi*. Waarschijnlijker evenwel is het dat het niets anders is dan Skr. *wanik*, resp. *wanig*, nominatief van den stam *wanij*, koopman; handel.

BÁNIG, mat. Indien de vergelijking van 't vorige *bánig* met *wāni* opgaat, dan zou ook *banig* mogen vergeleken worden met Skr. *wāni*, *wāñi*, weefsel.

~ BANYÁGA, handelaar, kramer, Mal. *baniyága*, Oj. *ban-yága*. Dit houd ik voor een Prakṛtvorm van Skr. *wānijaka*, handelaar, en meer bepaaldelijk overgenomen uit een der Prakṛtongvallen waarin de j overgaat in y en de k tusschen twee a's in g; zulk een Prakṛt is het zoogenaamde *Ardhamāgadhī*, de heilige taal der Jaina's, die hoofdzakelijk Baniyans zijn. Zoo licht het valt den Indischen oorsprong van 't Tagalsche, Oudjavaansche en Maleische woord te ontdekken, zoo moeielijk is het nauwkeurig te bepalen uit welke vormen het zich ontwikkeld heeft.

~ BÁSA, lezen. Skr. *wācā*, woord, uitspraak; opgevat als

passief van wâcana, 't uitspreken, lezen (eigenlijk: hardop lezen).

BAÐHÁ, bergrood (?). Vermoedelijk Skr. wardha, lood. Of het Spaansche almagre dat ter vertolking dient juist is, mag naar het bijgevoegde voorbeeld waaruit blijkt dat verwers met baḍha rood verwen, betwijfeld worden. Er zal wel menie, d. i. een loodsoort, bedoeld zijn. In 't Skr. heet lood dan ook o. a. sindûrakâraṇa, grondstof van menie.

BASÁHAN, kleedij. Skr. wâ'saḥ (stam wâsas). De klemtoon moest verspringen daar het Tag. geen accent op de derde van achteren duldt. Vg. Jav. *wasanaṅṅ*.

BÁTA, jongen, knaap of meisje. Wellicht Skr. bhaṭa, dieenaar, soldaat, vent.

BATHÁLA, god. Dit in schier alle talen van den Indischen-archipel voorkomende woord is, zooals welbekend is, het Skr. (eigenlijk Prâkṛt) bhaṭṭâra, Heere. De aspiraat is versprongen, zoodat bathála ontstaan is uit bhaṭála. In 't Jav. en Mal. heeft hetzelfde plaats gehad in een der twee vormen waarin zich bhaṭṭâra gesplitst heeft, namelijk Jav. brahala voor bṛhala, Mal. barhála; de r is ontstaan uit ḍ, een verzachte uitspraak van ṭ. Terwijl onder brahala, barhala inzonderheid een afgod verstaan wordt, is baṭâra geenszins tot die engere beteekenis beperkt. Opmerkelijk is het dat de Javaansche en Maleische dubbelvorm zijn wedergade vindt in het Bisayasche bañála en bathála, beide afgod beteekenende. Bij vergelijking van *anṭan* met Tag. bathala kan het niemand ontgaan dat het Jav. de aspiratie verwaarloost, doch het onderscheid tusschen linguaal en dentaal in acht neemt, terwijl in het Tag. het tegendeel geldt. Het Maleisch, zoo als ik reeds vroeger gelegenheid had op te merken, staat in dit opzicht anders aan de zijde van het Tag., doch in het bijzonder geval van batara heeft het de aspiratie toch ook verloren, misschien ten gevolge van Javaanschen invloed.

BIHÁSA, gewoonte, gemeenzame omgang. Skr. abhyâsa, gewoonte, oefening, herhaling. De klemtoon van 't woord in 't Skr. wordt niet opgegeven, maar volgens zijne formatie moet het oxytonon wezen. De oorzaak van de verandering er van in 't Tag. is mij duister. De aspiratie is wederom versprongen; uit bhi(y)âsa is geworden bihása. Ook bij dit woord heeft het Mal. (biyasa) de aspiratie opgegeven; niet onmogelijk dat biyasa uit bihasa ontstaan is.

- BIGHÁNI of BIDHÁNI vereenigt op zonderlinge wijze de beteekenissen in zich van „vreedzaam” en van het tegendeel, althans in afleidingen, want mabidhāni met de ontkenkende partikel di, niet, verbonden heet ook „vreedzaam, iets kalm opnemende, traag.” Verder is mabidhāni zonder ontkenning ook al „traag zijn om zich te bewegen.” Aangezien mij de middelen ontbreken om de naauwkeurigheid der vertolkingen door de los Santos gegeven aan teksten te toetsten, zal ik deze als ten naastenbij juist aannemen en de verklaring beproeven dat bighāni, waaruit wegens de verwantschap van g met de Spaansche r (d) birhāni ontstaan zijn kan, het Skr. wihâri (stam wihârin) is, dat zoowel „zich in beweging stellende” als „zich vermeiende, genoeg en hebbende” uitdrukt. Tot op zekere hoogte laat zich dan verklaren hoe het begrip „vreedzaam” zich ontwikkeld heeft uit dat van „genoeg en hebbende, vergenoegd” terwijl dat van „zich bewegende” reeds in Skr. wihârin zelve ligt. Het Jav. birahi „zijn lust in iets vindende”, in verschillende opvattingen is m. i. ook hetzelfde woord, met de niet ongewone omzetting van lettergrepen, waarvan de eene de r bevat; een duidelijk voorbeeld daarvan is het Kawi anarawata, onophoudelijk, Skr. anawarata. Vgl. v. d. Tuuk Tob. Spr. § 25. Wat de slotlettergreep rî betreft, deze moest in 't Tag. li worden. Verwisseling van l en n treft men aan in Jav. lëgna = Skr. nagna; en omgekeerd Mal. balantara = Skr. en Oudj. wanântara. Vgl. hieronder bij NASA.

Bidyá, toets (van een gitaar). Skr. wedhyá, te doorboren, te schieten, te raken, te fixeeren; zeker muziekinstrument ¹.

- Bîsa, kracht, uitwerking (van een geneeskruid); ook vergif, blijkens mabisa, giftig, bijv. ahas na mabisa, giftige slang; hetzelfde mabisa bet. ook „krachtig, goedwerkend.” In spijt van het verschil in klemtoneel is het niet twijfelachtig dat bîsa = Skr. wisha vergif is, en als wij bedenken dat Mal. bisa, krachtig, vermogend iets uit te werken; kundig, ervaren; de kracht, werking van 't vergif; de beteekenissen en van 't Tag. en van 't Jav. bisa in zich vereenigt, dan zullen wij geneigd zijn al die uiteenloopende beteekenissen uit één, die van vergif, af te leiden. Wel is waar onderscheidt Jav. , vergif, van , kundig, maar dat onderscheid bewijst niets

¹ Deze laatste betekenis apokrief; er zal wel „toets” gemeend zijn.

omdat reeds in 't Oj. *sarpa bishâ*, vergiftige slang, voorkomt; zie Kawi-Oork. 30,9. In 't Jav. Hdw. wordt *ꦧꦶꦱꦲ* afgeleid van Skr. *wishâ*, verstand, hetgeen, op zich zelf beschouwd, zeer aannemelijk schijnt, en toch als men op de feiten in hun onderling verband let, wordt men huiverig om *ꦧꦶꦱꦲ*, *bisa* en *ꦧꦶꦱꦲ* te scheiden, te meer omdat zelfs Skr. *wisha* etymologisch „werkzaam, krachtig, doordringend“ beteekent en anderszijds Jav. *ꦧꦶꦱꦲ* nagenoeg dezelfde reeks van begrippen vertoont als *bisa*¹. Door de analogie nu van *ꦧꦶꦱꦲ* geleid waag ik te stellen dat Skr. *wishâ* en *wishâ'* van denzelfden stam komen en dat het daarom nog te moeilijker valt te beslissen of in Tag. en Mal. *bisa* twee naverwante woorden *wisha* en *wishâ* zijn samengevloeid dan wel twee uiteenlopende betekenissen alleen uit Skr. *wisha* ontstaan. De spelling *bishâ*, vergiftig, in vermelde Kawi-Oork. noopt ons tot de onderstelling dat het Skr. accent van *wishâ* in 't Oj. behouden gebleven was; anders is de lange â volstrekt onverklaarbaar. Het Tag. *bisa* is afgeweken. Dat het adjectief in het Tag. het voorvoegsel *ma* aanneemt, eischt geene verklaring, wel dat het prefix ontbreekt in het Javaansch. Dit verschijnsel nu is in overeenstemming met het feit dat abstracte woorden als *ꦕꦏꦠ*, kracht, *ꦏꦺꦴꦢꦲ*, toorn, e. dgl. in 't Kawi ook als adjectief optreden zonder prefix *ma* of *a*. Vreemder is 't Mal. *bisa*, maar ook hiervan mag men gissen dat het als adjectief onmiddellijk = Skr. adjectief *wisha*, vergiftig, is, of het uit het Oj. overgenomen.

Bisân, verbazing; lijkt eene afleiding te wezen uit *bisa*, doch, is naar de beteekenis te oordeelen, eerder eene verbasering van Skr. *wismayâ*, verbazing, met Tag. affix *in*, zoodat *bisân* eigenlijk bet. „verbaasd,” als substantief gebruikt „'t verbaasd zijn.” Vgl. Jav. *ꦧꦶꦱꦲ*.

Bistí, wordt opgegeven in den zin van „helpen.” Die vertolking is onaannemelijk, want indien ze juist ware, zou het causatieve *pabisti* niet kunnen aanduiden „helpen kleeden, *ayudar al vestir*.” Derhalve moet *bisti* „kleeding, het zich kleeden” beteekenen; vgl. het volkomen analoge *pamisa*,

¹ Dit Jav. woord is niet alleen „geducht, krachtig werkend van een middel,” maar ook anderszins, bijv. *ꦧꦶꦱꦲ ꦠꦶꦱꦲ* zijne hand is machtig, geducht.

ayudar á misa, van misa, de mis; paḍamit, kleeding geven, van damit, kleeḍ. Kortom bistí is Skr. wiśṭí, dat in den zin van „'t kleeḍen“ nog wel niet gevonden is, maar hoogst waarschijnlijk als zoodanig wel eens gebruikt is geworden, want weshayati bet. kleeḍen; samwiśṭa, gekleeḍ. Verdere afleidingen zijn weshṭita, gekleeḍ; weshṭa, weshṭana, enz., alle welbekende woorden, doch geen van alle zóó gevormd dat bistí daaruit zou kunnen ontstaan zijn.

BITANA, soort van net; heeft zijn oorsprong in Skr. witāna, uitbreiding, uitbreidsel; fig. ook net, bijv. latāwitāna, net van slingerplanten. Het accent wordt verschillend opgegeven.

- BİYÁYA, gift, geschenk; Skr. wyaya, uitgave, onkosten. Daaruit Jav. *ḡanaw*, tol, belasting, Duitsch abgaben, Mal. beya uit het Jav. overgenomen en de eigenlijke Mal. vorm bewaard in mambiyayakan, zijn geld uitgeven voor iets; in iemands behoeften voorzien.

BUDHÍ, zin, gezindheid, opzet, beraamd verraad. Skr. buddhi, verstand, begrip, zin, gezindheid, opzet.

BÚTI, 't opschikken, tooien; van waar ma b úti, mooi, fraai, schoon; ka b utíhan, mooiheid, fraaie dos; enz. Skr. bh ūti, o. a. tooi, opschik; Lakshmí (godin der fortuin en der schoonheid).

DÁLA, vischnet; mandála, met een net visschen; enz. Skr. jāla, net. De Skr. j gaat in 't Tag. regelmatig in d over; verwisseling der klanken j, ḍ en d is trouwens, gelijk bekend is, een zeer gewoon verschijnsel, in de Polynesische talen; vgl. bijv. Tag. daliḍi, yinger, Jav. *anāḍ* en *anāḍ*; Tag. yádi, Jav. *anāḍ*, Mal. jaḍi.

DALÁ, vracht, dumala, dragen, beuren, torschen; dalhin, worde gedragen; enz. Skr., ḍhará of ḍhârâ, als laatste lid van Tatpurusha's: dragende.

DALITÁ, het dulden, verdragen; magdalitá, dulden; dimaḍalitá, onduldbaar, onverdraaglijk. Skr. dhṛtá, gedragen, verdragen. Vgl. Mal. mandarita, verdragen; tiyada tardarita, onverdragelijk.

DAMBÚ, boom en vrucht, Engelsch: rose apple. Skr. jambú en jamb ū.

DÁTI, aard; ouder gewoonte; kaḍatihān, hebbelijkheid. Skr. jāti, o. a. aard, natuurlijke aanleg.

1. *Díwa*, bij geval, soms; Skr. *daiwa*, lot; *daiwát*, *daiwena*, bij geval. In het Tag. de naakte stam bijwoordelijk gebezigd.

2. *Díwa*, levensgeest; Skr. *jíwá*, hetz.

Drwáda, 't lastigvallen (met verzoeken). Mogelijk Skr. *ati-wáda*, dat etymologisch „te veel praat“ kan uitdrukken, ofschoon het in dien zin niet aangetroffen wordt, doch vgl. *maḍṛwaḍa*.

Drwáta, in *magpakadiwáta*, wanhopig zich verwijderen (?). Het stamwoord is oogenschijnlijk Skr. *dewátâ*, godheid; ik zie evenwel geen kans de opgegeven beteekenis van 't werkwoord grammatisch te verklaren. Alleen dit lijkt mij zeker dat de samensteller een zeer nevelachtige voorstelling van den eigenlijken zin van *magpakadiwáta* had, want het heet bij hem „el se alejó aburrido de lo que vió ú oyó.“

Diýáma, ervaren, knap; *dimiyáma*, verstaan, kennen. Wel niet Skr. *adhigamá*, „'t machtig worden, leeren kennen, leeren,“ maar *jñâ'na*, 't kennen, kunde, kennis. De klankverbinding *jñ* is moeilijk uit te spreken, zelfs voor Indiërs; zoodat ter vereenvoudiging der uitspraak meestal van de *ñ* niets overblijft dan de Hollandsche *j*-klank; dus wordt *yajña* in Indië uitgeproken *yagya*: *jñâna*: *gyâna*. Wanneer men dit ook toepast op het Tagala en daarbij in 't oog houdt dat de *j* regelmatig *d* wordt, dan ziet men hoe uit *jñâna* van zelf zich een *dyâna*, *diyâna* moest ontwikkelen. De verwisseling van *m* en *n*, ten gevolge waarvan *diyama* voor *diyana* in plaats getreden is, laat zich niet onder regels brengen, maar aan voorbeelden tot staving van 't feit zelve ontbreekt het in de verwante talen niet; bijv. Bataksch *samisara* uit Skr. *çanaicçara*; *amisara* uit *anuswâra*; vgl. v. d. Tuuk Tob. Spr. § 30, III.

Dukhá, armzalig; een arme; *kadukhaán*, armoede, armzaligheid; Skr. *duḥkhá*, leed, smart, lijden; *duḥkhajîwin*, met moeite zijn levensonderhoud vindende; *duḥkhá* ook adjectief „jammerlijk, ellendig.“

Dulu-bása, tolk = Jav. *ḍḡḡana*, Mal. *juru-bāhása*. In dit geval heeft alleen het Mal. de aspiratie bewaard, terwijl van *dukha*, Mal. *duka* het tegendeel geldt. Misschien is het woord door de Tagalogs uit het Javaansch overgenomen, want uit *palibhasa* (zie hieronder) blijkt dat zij anders de *bh* van Skr. *bhāshā* niet uitgestooten hebben.

DULUHAKA in magduluháka, valsch uitleggen (bijv. woorden). Natuurlijk hetzelfde woord als Mal. *durhaka*, oproerig; misdadig door verzet; Jav. *agman*; Oj. *drohaka*, verrader. Van een te vermoeden Skr. *odrohaka* als laatste lid van een samenstelling z. v. a. *drohin*, verrader, zich aan iets vergrijpende, valsheid plegende. Vgl. zulke analoge vormen als *dâhaka*, *lopaka*.

DUPÁAN, wierookvat; van een verloren (?) *dupa*, Skr. *dhûpa*, wierook, Räucherwerk.

DÚSA, boete (welke men doet voor zijne zonden); *pađúsa*, de opgelegde boete, *magdúsa*, boete doen voor zijne tekortkomingen, zonden. Uit Skr. *dosha*, schuld, feil. De ontwikkeling der beteekenis is te vergelijken met die in ons zullen, d. i. moeten, verplicht zijn, eig. missen, falen; schuld, feil, en wat men moet betalen, goed maken, schuld hebben en schuldig zijn, en dus verplicht wezen te boeten, d. i. weêr goed te maken, zijn begripen die elkander raken.

Gađyá, olifant; Skr. *gaja*.

GAHÁSA, haastig, overijld; onhandelbaar. Dit is eene zonderlinge vervorming van 't Skr. *sâhasa*, overijling, roekeloosheid; geweldenaar; brutaliteit. Ik vermoed dat het woord overgenomen is niet onmiddellijk uit het Skr., maar uit het Javaansch of andere verwante taal waarin *sa* als voorvoegsel "gelijkelijk" bijv. in *gasa*, en *gasa*, uitdrukt. Daarvoor bezigt de Tagalog *ka*, zoodat Jav. *gasa* bij misverstand om zoo te zeggen vertagalscht werd in *ka hasa*, waaruit licht *ga hasa* ontstaan kon; vgl. *ganda* = *kanda* hieronder, en KAPAN-GAHASAN. Van een phonetischen overgang van *sâ* in *ga* kan geen sprake wezen.

GANÁN, deel, aandeel; afgeleid van Skr. *gāṇá*, hoop, troep, menigte, aantal; vgl. Jav. *man*.

GANDÁ in afleidingen: tooien, sieren; *magandá*, lief, aardig, goed, uitstekend. Alles uit Skr. *gandhá*, geur. Voor de begripsontwikkeling vergelijke men Skr. *surabhi*, geurig, lekker, aangenaam, lief, uitstekend; Jav. *manjaj* en *manj*.

GANDÁ, lelie (Totanes Arte § 315; *gandáhin*, schoone vrouw); klaarblijkelijk hetzelfde als *kandá*, lelie of welriekende bloem in 't Wdb. van de los Santos. Ook dit is niets anders dan Skr. *gandhá*, meer bepaaldelijk in den zin van een of andere geurige bloem. Ook in 't Bisaya is *ganda* de naam van zekere plant.

GANTALÁ, strengetje (van een weefsel); zeker wel Skr. *yantrá*, een streng, enz.

GATLÁ, kerf tot teeken, een merk. Ondanks de afwijking in accentuatie, welke wij bij woorden op *tra* nog vaker zullen ontmoeten, schijnt dit, evenals 't Jav. *gatra*, schets, met Skr. *gâtra*, een lid, lichaam, in verband te moeten gebracht worden. In 't Kawi is *gâtra*, lichaam, bijv. Bhar. Y. 603, maar ook praedicatief „in voorkomen, zóó en zóó zijn, zich voordoen, lijken;“ 373: *kaywan gâtra halab-halab kalamukan*, 't geboomte scheen te baden in den nevel. Voorts Oj. *angga* zoowel „lichaam, lijf“, als „romp“ bijv. Bhar. Y. 184, hetgeen den overgang van 't begrip lichaam in dat van „iets onvolledigs“ in 't Jav. verklaart. Dat *angga* ook „gestalte, gedaante“ (= *ṛ*, Skr. *rûpa*) beteekent, staat reeds in 't Jav. Hdw. vermeld.

GUNITÁ, schijnt „ijlen, in den droom praten“ te beteekenen, als ik de verwarde verklaring van de los Santos wel versta. Schijnbaar Skr. *guṇitá*, herhaald, vermenigvuldigd, doch hoe kan dan 't woord in 't Tag. de opgegeven beteekenis hebben? Eerder dus te denken aan Skr. *ghuṇita* verward, duizelende = *ghûrṇitá*, of dit laatste zelf, eenigszins verbasterd.

GULURHÍ en GULUDHI, verbazing 't plotseling van iets opspringen (Spaansch *sobresalto*); in affeidingen: het geduld verliezen. Skr. *krodhî* (van *krodhin*) heftig opstuivende, driftig. Hoe licht dit laatste in de Tag. opvatting kan overgaan blijkt uit het Spaansche de *sobresalto*, dat niet alleen „plotseling, onverwacht“, maar ook „plotseling opstuivende“ uitdrukt. Van verwisseling van dentale en labiale aspiraats is mij in 't Tag. geen ander voorbeeld bekend; dat ze in andere talen voorkomt, bijv. in 't Latijn, waar *uber* (uit *ubher*) uit *udher* Skr. *ûdhar*; *fortis* uit *dhr̥tis* ontstond, is overbekend. Voor *g* in stede van *k*, vgl. *gumi*, baard, Mal. *kumis*.

HALAGÁ, waarde, prijs. Skr. *arghá*, 'tz. De aspiraats heeft zich verplaatst, de consonantverbinding is opgelost. Uit vergelijking met het voorgaande *gulu dhi* zien we dat de ingeschoven klinker aan den anderen geassimileerd wordt. Evenwel komt ook *halgá* voor.

HALATÁ, het gissen, vermoeden, iets opmaken; *magha-latá*, iets trachten te doorgronden; Skr. *ártha*, o. a. bedoeling, begrip. Vgl. Jav. *ḥan* en *ḥan* begrijpen; 't eerste komt in tegenstelling met *halatá*, overeen in klemtoon met het

oorspronkelijke. De sluitende *i* in 't Jav. *anān* (steeds paroxytonon) zal wel zijn grond hebben in de zucht om door een geringe wijziging in vorm, verwarring tusschen de beteekenissen „goederen” en „bedoeling”, die Skr. *ārtha* in zich vereenigt, te voorkomen. Het Mal. *ārti* zal wel ontleend zijn aan 't Jav. In allen gevalle is de Tag. vorm oorspronkelijker voor zooverre de slotklinker daarin onveranderd is gebleven.

Hali mau, leeuw; Mal. harimau, tijger. Het eerste lid is Skr. *hari*, leeuw; mau, vgl. Jav. *ṛan* is Polynesisch.

Haḍāya, verbeelding, meening; Skr. *hrdaya*, hart, iemands binnenste. Verplaatsing van den klemtoon was onvermijdelijk. De *ḍ* staat voor *ḍḍ*, dit voor *lḍ*; de andere weg dien men om *lḍ* te vermijden had kunnen inslaan, was de *lḍ* om te zetten in *ḍl*; vgl. hieronder *maḍla*.

HANDÚKA, 't dulden, verdragen; dili mahandúka, onverdragelijk. Van Skr. *duḥkhā*. De afwezigheid der aspiratie, die anders in *dukhā* (zie boven) nooit ontbreekt, is even opmerkelijk als 't verschil van klemtoon. In plaats van „afwezigheid der aspiratie” zou men misschien moeten zeggen „de verplaatsing”, want ze kan door de *h* vertegenwoordigd zijn. De grammatische functie van *an* wordt daardoor niet duidelijker en ik zou denken dat de *h* tot het prefix behoorde; vergelijk het onmiddellijk hierop volgende.

HAMBÚ, waarvan hambúhan of pambúhan, plaats waar gebaad wordt; mahambu zich baden enz. Van Skr. *āmbu*, water. De *h* is overvloedig, verdwijnt dan ook in pambú, zich baden. Eigenlijk is hambú slechts een denkbeeldige vorm, die de grammatici aannemen omdat zij anders mahambu niet tot de 8ste klasse van werkwoorden kunnen brengen. De ware toedracht der zaak zal wel wezen dat in bepaalde gevallen naast prefix *ma* een *maha* staat, evenals in 't Bulusch en andere dialekten van de Minahasa, die vrij na met de Philippijnsche verwant zijn; zie Niemann Bijdragen Alf. bl. 46.

KADAHASAN, dристheid; geweldenaar. Van een als adjectief gebezigd dahasa, eene tweede verbastering van Skr. *sāhasa*, waaruit ook rees gahasa (zie boven) gesproken is. Van gelijke beteekenis eindelijk is kapangahasán, welks pang bewijst dat er een grondvorm kahasa moet bestaan hebben, juist de vorm waaruit ik boven gahasa verbasterd achtte. Immers gahasa zou kapanggahasán opleveren. De verandering

van sa in da is nog moeilijker te verklaren dan die in ka, verder verbasterd tot ga. Mogelijk is da de verminking van paḍa, gelijkelijk, en heeft men door volksetymologie verleid het als plaatsvervanger van ga gebezigd, omdat paḍa en ga beide „gelijk, zooals“, en Jav. *mana* beteekenen.

KALUNYÁ, minnaar, minnares; heeft zich ontwikkeld uit Skr. *kârūṇya*, méewarigheid, liefderijkheid. In het Tag. is het woord op te vatten als adjectief, dus „genegenheid koesterende, liefhebbend.“ Ook in 't Kawi komt *kârūṇya* zoo voor in den zin van „medelijdend, meewarig“ bijv. *kârūṇya tāmḃēk nira Adiparwan*; k. *buddhi nira Bhar. Y. 81*. De overgang der beteekenis heeft naauwelijks eenige verklaring noodig; men denke aan 't Fransche *charité* en *cher*; Skr. *dayā*, medelijden, sympathie, en liefde (*charité* en *amour*); Jav. *asih*, gunst, medelijden, liefde, min. — Het Skr. *kârūṇya* moet proparoxytonon wezen volgens Pāṇini 5, 1, 124; het Tag. *kalunya* is dus afgeweken.

KAPANGAHÁSAN; zie bij *kaḍahasan*.

KASAMÁ, gezel; zie hieronder bij *SAMA*. — KASAMAYÁ, deelgenoot; bij *SAMAYA*.

KASTÚLI, muskus; Skr. *kastûrī*.

KASUBHÁ, saffloer; Skr. *kuśumbha*. Wegens de verplaatsing van den klemtoon is de lettergreep die onmiddellijk de geaccentueerde voorafgaat verlicht, en is in de derde van achteren de klinker kleurloos geworden; een zoo ontstane kleurlooze klinker gaat in het Tag. menigmaal weder in *a* over, terwijl een oorspronkelijk kleurlooze vokaal of die ten minste van ouds her in de Polynesische talen als zoodanig bestaan heeft, de echte Jav. *ě*, in 't Tag. gewoonlijk als *i*, zeldzamer als *u*, in 't Bisaya steeds als *o* (*u*) optreedt. Vgl. de opmerking bij *KUDYAPI*.

KATHÁ; hiervan *makathá*, dichter, opsteller; *magkathá*, samenstellen, verfassen; Skr. *kathā'*, verhaal.

KÁTI; pond; van Skr. *kāti*, hoeveel; opgevat als „hoeveelheid“.

KAWÁSA of KUWÁSA, zelfbedwang; ook grondvorm van *kungmakawasa*, zich onderwerpen moeten aan, lijden. Vgl. Jav. *kawasa* of *kuwasa*, gezag, macht. Skr. *wāṇa*, wil, macht, bedwang; van waar *wāṇin*, machthebber, en zelfbedwinger.

KUDYÁPI, soort gitaar. Skr. *kacchapi*, luit. De *u* (*o*) is ont-

staan uit een kleurloozen klinker, *ě*, verzwakking der toonlooze *a*; vgl. Mal. *kăcâpi*. In 't Tag. zou men eerder *ďf* of *ďf* i verwachten; misschien is het woord overgenomen, niet onmiddellijk uit het Skr., maar uit het Bisaya, welks *kodyâpi*, naast een nog dichter bij 't oorspronkelijk staand *kotsâpi*, geheel in overeenstemming is met de wijze waarop het den kleurloozen klinker pleegt te behandelen.

KÚSA, wil, zin, lust; ook: om niet, gratis; *magkúsa*, om niet schenken, gratis geven. Zonder twijfel identisch met Skr. *kóça*, *kósha*, o. a. 't binnenste van iets. Om te verklaren hoe dit laatste zoo geheel van beteekenis veranderd is, moeten wij voor oogen houden dat *koça* een al te letterlijke vertaling is van Tag. *lúub*, dat „binnenste,“ ook „ingewand“, maar verder ook „niemands binnenste, hart, zin, wil“ beteekent. Aan 't vreemde woord heeft de Tagalog al de begrippen verbonden die het inheemsche *lúub* had. Het is dus niet meer dan natuurlijk dat *magkúsa*, en *magkalúub* beide synoniem zijn: „dar de balde.“

KÚTA, vesting, vestingmuur. Skr. *koṭṭa*, *koṭa*, vesting, versterking.

LABÁ, grondvorm van *palabá*, winst; woeker; *magpalabá*, winnen, bijv. *nagpapalaba ang buwan*, de maan is aan 't winnen, wassende“ is Skr. *lâbha*, winst. Hierbij behoort ook *mapagkalabá*, woekeraar; en *mapagpalabá*, iemand die winsten maakt.

LABHASÁ, het vernielen, Skr. *rabhasá*, o. a. onstuimig; onstuimigheid, gewelddadigheid. De beteekenis heeft zich eenigszins gewijzigd, evenals in 't Oud- en Nieuwjavaansch *ꦫꦧꦱꦱ*, *mangrabhasa*, *rumabhasa*, geweld plegen, verwoesten, overweldigen, verkrachten.

LAKHÁ, lak, kleurstof, roode boomhars. Dit is de Prakṛt uitspraak (*lâkhâ* = *lakshâ*) van Skr. *lâkshâ*; het woord bestaat ook in den vorm van *lâkâ*, *lak* in 't Kawi en 't Javaansch, en is met eenigszins gewijzigde uitspraak in schier alle Europeesche talen overgenomen.

LAKSÁ, tienduizend, Skr. *lakshá*, honderdduizend. Het is overbekend dat in 't Maleisch, Javaansch, enz. aan *lâksa*, *lêksa*, dezelfde waarde wordt toegekend, in afwijking van 't Skr., hetgeen ten duidelijkste aantoonst dat de geschiedenis van 't woord in de talen van den Archipel dezelfde moet geweest

zijn, al kunnen wij niet nagaan wat de oorzaak is geweest van die verandering in de beteekenis.

LAKSÁ, macaroni, vermicelli, oogenschijnlijk hetzelfde woord, doch in Indische bronnen is 't woord in deze beteekenis nog niet opgespoord; het Mal. laksá beteekent hetzelfde. Lâkshâ zal genomen zijn in den zin van „wormpje dat de kleurstof oplevert” en dan verder in die van „vermicelli”, eig. ook „wormpjes”.

LÁHU, maaneklips; Skr. rāhú, Rāhu, de verpersoonlijkte eklips. De verspringing van t accent blijft onverklaard.

LAGTÁ en LAKTÁ, zie hieronder bij LIKTÁ.

LÁSA, lust, genot; waarvan mapaglása, zinnelijk, wel lustig, wulpsch; kalasáhan, wulpschheid. Skr. rása, o. a. smaak, genot.

LASUNÁ, look, ui; Skr. lāṣuṇa. Het accent, dat niet op de derde van achteren kon bewaard blijven, is versprongen.

LÍHA, streep, lijn, reepje. Vermoedelijk eene Prākṛtsche uitspraak van 't Skr. lēkhā, streep, lijn, enz.

LIKHÁ, beeld, afgodsbeeld. Wegens den klemtoon moet dit het Skr. rekhā', o. a. teekening, afbeelding wezen, en niet lēkhā, ofschoon beide niet anders zijn dan één en hetzelfde woord op verschillende wijze uitgesproken. Ook uit Jav. *ḡman* en Oudjav. reka, bijv. in Bhārata-y 102: dewī hyanghyang ing reka kanaka blijkt dat de vorm die r tot beginletter heeft ontleend is geworden.

LIKTÁ, overgeslagen, uitgelaten. Skr. riktá, geruimd, leeggelaten, leeg. Een gewijzigde uitspraak hiervan is liptá, waarin de kt overgegaan is in de klankverwante pt; juist het omgekeerde heeft plaats gehad in 't Jav. *saḡḡḡ*, dat, gelijk men weet, ontstaan is uit samâpta. Als derden bijvorm beschouw ik laktá, ook lagtá gespeld, met dezelfde beteekenis. De klinker, na eerst in de volstrekt toomlooze lettergreep in eene doffe ě te zijn overgegaan, even als bijv. in 't Jav. wěsesa (wasesa) = wisesa, Skr. wiṣeṣha werd daarop wederom versterkt tot a; vgl. hetgeen boven opgemerkt is bij HALAGÁ. Als verdere bijvormen in dialectische uitspraak komen voor loktó, waar de ě, uit i ontstaan, op de wijze van 't Bisaya tot o geworden is; vgl. KODYÁRI. Eindelijk is hierbij te voegen laktau = laktá, vermoedelijk voor lākto, d. i. lāktā.

LINGA, afgodsbeeld. Zonder twijfel verbasterde uitspraak van lingga, Skr. lingga, beeld, inzonderheid Āiwa's zinnebeeld.

LIPtá = LIKtá, zie hierboven.

LISá, neet; Skr. LIKSHá'.

LUBhá, overmatig, zeer; ook MALUBhá. Deze beteekenis van lubha, malubha moet zich ontwikkeld hebben uit de meer beperkte van «onmatigheid, overmatige begeerte», zooals nog op te maken is uit gezegden als malubha sa pagkain, onmatigheid, gulzigheid in het eten. Het is eigenlijk het Skr. lobha, hebzucht, begeerlijkheid, overmatige begeerte.

LUKSá, (uiterlijke) rouw, rouwgewaad: waarvan afgeleid bijv. nangluluksa ako, ik draag rouw. Skr. rûkshá, het tegen-deel van alles wat fijn, glad en blinkend is. Zoo ook in 't Kawi, bijv. in Sutasoma: ruksha mawěñës, waar men het kan verhalen met «niet fleurig, van glans beroofd, dof, bleek».

MAḌHÚYA, zoetigheid, koekebak, taartjes, fruit. Skr. mād'hurya, zoetheid, zoetigheid. De ry is door assimilatie yy geworden en van yy is verder y overgebleven. De klemtoon moest natuurlijk van plaats wisselen.

- MADLá, veel. Een omzetting van malḍa, uit balḍa. Mal. barida = Skr. wṛddhá, toegenomen, oud.

MAGDAḌALá, drager; van 't grondwoord dalá, zie boven.

- MAHAḌLIKá, vrijman; KAMAHAḌLIKAÁN, vrijheid (van slavernij). Mahadlika staat voor mahadlika, Mal. mardahika (voor mahardika of mahardhika), Jav. en Bal. *madam*, vrijman; Bataksch mardaheko, vrij zijn. Het Skr. woord is maháṛddhika = maharddhi, vermogend, begaafd met groote talenten of wijsheid. In de laatste opvatting leeft het in 't Javaansche dichterlijke *madam* voort. Hoe het woord in den zin van «vrijman» is gaan gebruikt worden, is niet zoo geheel duidelijk; vermoedelijk heeft zich gezegde beteekenis ontwikkeld uit die van «gezegende», d. i. met vrijheid gezegende, begiftigde.

MANDIDIGMá, veroveraar; van 't grondwoord digmá, het zich meester maken, vermeesteren; Skr. adhigamá, o. a. het zich verwerven. Men vergelijkte den overgang der beteekenis van 't Lat. conquirere in dien van 't Fransche conquérir, Spaansche conquistar, enz.

MANANAGISAMá, iemand die behekt; van tagisamá, het door beheksing afkeerig worden van 't voorwerp zijner genegen-

heid. Hierbij behoort *tigisamá*, afkeerig worden van den persoon dien men vroeger liefhad. Het grondwoord schijnt te zijn Skr. *wishama*, o. a. boos, vijandig. In de voorvoegsels *tag* en *tig* ligt anders het begrip van eene herhaling en verdeling opgesloten; vgl. de Totanes § 341 en § 398; of men het hier evenzoo zou kunnen verklaren, durf ik niet met stelligheid beweren; eerder zou ik denken dat beide eenen overgang van den eenen toestand in den anderen te kennen geven; vgl. *bulag*, blind, met *tagibulag*, onzichtbaar geworden, en in 't algemeen over de met *tag* en *tig* overeenkomende voorvoegsels in de verwante talen, v. d. Tuuk, Tob. Spr. § 147, Aanteekening.

MANDALÁ, hoop, opper (van rijst). Skr. *maṇḍalá*, kring, groep, menigte.

MANTALÁ, tooverspreuk; Skr. *mántra*. De *a* in de tweede lettergreep is te verklaren als ontstaan uit eenen kleurloozen klinker *ě*, die voor het gemak der uitspraak tusschen *nt* en *r* werd ingelascht; vgl. v. d. Tuuk, Tob. Spr. § 7 Aanm. 6, en **SUTLÁ** hieronder.

MAPAGMAYAMAYÁ, uitsteller; van den grondvorm *mayamaya*, later, naderhand. Dit *mayamaya* is eene reduplicatie van *maya*, hetwelk op zijn beurt niets anders is dan een verminkt Skr. *samayá*, o. a. tijdstip, tijdperk. In het Tagala is dus *samaya* op dezelfde wijze opgevat als in 't Jav. *amanes*, tot later uitstellen; *amenes*. Denzelfden overgang van beteekenis vertoont o. a. het Hoogduitsche *stunden*, uitstel verleenen, en in het Tagala zelf het met *mapagmayamaya* synonieme *mapaglinggolinggo*, want *linggo* is „een week,” dus een bepaald tijdperk. De verminking van *samayá* tot *mayá* zal wel daardoor ontstaan zijn dat men *sa* voor de partikel *aanzag*.

MAPAGUPASÁLA; zie onder bij *upasala*.

MAḌIWÁDA, langwijlig; oogenschojnlijk afgeleid uit *diwáda* met het voorvoegsel *ma* (= Oudj. *ma* en *a*). *Diwáda* wordt opgegeven als te beteekenen „'t lastig vallen”, gelijk wij boven gezien hebben. Ik gis dat de vertolking van *maḍiwada* met „prolijj” onnauwkeurig is en dat het woord beteekent „lastig, (iemand) lastig vallende.” Het zal dus wel niets met Skr. *atiwáda* gemeen hebben, maar ontstaan zijn uit *paribádha*, last, lastigheid. Uit *mariwáda*, den werkwoordelijken vorm

van pariwada, heeft men afgeleid een schijnbaar grondwoord riwada, als ware mariwada gevormd met voorvoegsel ma, in plaats van met verandering der beginletter. Regelmatig zou pari in 't Tag. pali opleveren, doch de klanken l en d zijn zóó nauw verwant dat eene verwisseling er van geen bijzondere bevreemding kan wekken.

MASAMÁ, slecht, leelijk; van een grondwoord samá, dat echter niet voorkomt. Of dit woord aan 't Skr. ontleend is, mag betwijfeld worden; eerder zou ik denken dat het aan 't Kawi en Jav. *asa* *asa*, veracht, beantwoordt; immers de wisarga valt in 't Tag. regelmatig weg, en de *asa* wordt even regelmatig door s vervangen, zoodat ten opzichte van den vorm geen bezwaar tegen de gelijkstelling van beide woorden bestaan kan. In 't Skr. zou ik geen ander woord weten te vergelijken dan wíshama, o. a. boos, leelijk.

MASIDHÍ, zeer wijs; waarzeggen, van sidhi, zie onder.

- MASIGLÁ, naarstig, vaardig; van Skr. *çîghrá*, rasch, snel, gewind.

- MASÚSI, helder, rein; van susi, reinheid; Skr. *çúci*, rein, doch in het Tag. als substantief gebruikt.

MAYATMAYÁ, altijd; eene samenkoppeling van maya (verminkt uit samayá, tijdperk), at d. i. en, en maya; dus eigenlijk "tijd en tijd."

MAYAMAYÁ; zie boven bij MAPAGMAYAMAYA.

- MUKHÁ, gezicht, gelaat; Skr. *múkha*. De oorzaak van 't verspringen van 't accent vermag ik niet op te sporen.

MUKSÁ, dood; of naar de opvatting van het Tag. een conjunctief, "moge sterven". Eigenlijk is het echter de grondvorm, want het is 't Skr. *moksha* "verlossing", hetwelk men anders zou kunnen vertalen met "een zalige dood"; het substantief is, als zoo dikwerf het geval is in de Polynesische talen bij 't overnemen van abstracte substantieven, als adjectief gebezigd. Door valsche analogie is uit *moksha* een schijngrondvorm *pukśá* afgeleid, waarvan wederom *nuksa*, is gestorven; *nunuksa*, sterft; *pinuksa*, gedood. De oorspronkelijk euphemistische beteekenis is van lieverlede geheel te loor gegaan; ik moet evenwel hierbij voegen dat reeds in 't Skr. *moksha* soms als synoniem van *mṛti*, de dood, gebruikt wordt. Ook in 't Javaansch is *muksha*, *apam-sa* te beschouwen als een deftige of dichterlijke uitdrukking voor "dood, 't overlijden, 't ingaan in de eeuwigheid" zonder eenig bijbegrip van verlossing. Ook komt het in

PALABÁ; zie bij LABA.

PALAMÁDA en MAPALAMÁDA, ondankebaar; kapalamadahán, ondankebaarheid. Skr. pramá'da, nalatigheid.

PALAPÁTI, duif; een vrouwelijke vorm van Skr. pârâ'pata, tortelduif. Opmerkelijk is het dat ook in 't Mal. parapati en verbasterd marapati de uitgang die van een Skr. vrouwelijk woord is. Zonderling zijn de verknoeijingen die 't woord in verwante talen ondergaan heeft; zoo heeft het Bisaya salapáti, huisduif; Sund. *salapati*; Bataksch darapati.

PÁLDA, bovineinde, steel (van een bijl). Skr. mûrdhâ, nominatief van mûrdhan, hoofd, bovineinde. De klemtoon in 't Skr. woord is wisselend; palda moet eertijds oxytonon geweest zijn, anders zou de u niet hebben kunnen overgaan in een kleurloozen klinker; uit puldá is geworden peldá, paldá, eindelijk pálda. De m is veranderd in p, om 't woord tot een substantief te stempelen, evenals in 't Jav. maṇḍapa paṇḍapa, mañcaka pañcaka geworden is.

PALIBHÁSA, schamper gezegde; het spreken, rede; PALIBHÁSAI, om reden (dat), = Jav. *paribhasa*. Skr. paribhâshâ, rede; berisping, hekeling. In 't Oudj. heb ik paribhâshâ aangetroffen in den zin van „berisping, bestraffing, strafrede” in Tantu bl. 33; Jav. *paribhasa* is ook „hekelen, gispens,” Lakon Obong-obongan 90. Den uitgang ai en 't voegwoordelijke palibhásai weet ik niet te verklaren, doch vermoed dat het een verouderd enclitisch i = ya bevat, hetzij dit een als voegwoord gebruikt voornaamwoord (vgl. Latijn quod) is, of geheel gelijk te stellen met Jav. aanhechtsel e (uit ya) = ne (nya).

PALIGSÁ, slechte spelling voor paliksá, beproeven; Skr. parîkshâ, onderzoek, examen.

PAMIKTÍ, sieraad, tooi. Hoewel dit woord klaarblijkelijk uit het Skr. is afgeleid, valt het niet licht uit te maken waarmee het te vergelijken is. Denkelijk is 't grondwoord bhakti, versiering, welks a in de toonlooze lettergreep in eene i, die in 't Tag. zeer dikwijls aan de Jav. Pöpët beantwoordt, overging. Pamiktí is eigenlijk „wat tot versiering dient, wat versiert.” De bh wordt behandeld als de w, in tegenstelling tot de b; zoo ook is de werkw. vorm van bhukti in 't Oj. mukti; de b, waar ze uit Skr. w ontstaan is, wordt natuurlijk ook als w behandeld, dus van basa, lezen, masa naast bumasa; het boven verklaarde maḍla is uit wrddha gesproken, enz.

PANGANYAYA, schade, kwaad dat iemand sticht. Van Skr.

anyâya, onrecht. De klemtoon van panganyaya wordt verschillend opgegeven.

ПАУБА́Я, uitstel; voorloopig iets laten varen. Ubaya is hier 't Jav. *apaan*, Oj. *ubhaya*, overeenkomst, dus synoniem van samaya, *sama*, en als zoodanig heeft het ook de andere beteekenis van 't laatste, namelijk die van „tijdstip, tijdperk, termijn, uitstel.“ In 't Skr. beteekent *ubhaya* uitsluitend slechts „beide“; hieruit heeft zich in de Archipeltalen het begrip ontwikkeld van „wederzijdsche overeenkomst.“ Naast *paubaya* komt ook *pabaya* voor, juist als in 't Jav. *paan*, Krama *paan*, naast *apaan*. De vraag is of dit *baya*, *paan* eenvoudig als verkorting van *ubaya* te beschouwen is dan wel een Polynesisch woord dat toevallig ook tusschenruimte (van plaats en tijd; vgl. *baya*, de *espacio*; *bayan*, *espacio*; *tiempo*) aanduidde en daardoor licht met *ubhaya* = *samaya* kon samen vallen. Dat Jav. *paan* „soms“¹ met het Tagalsche *baya* en *bayan* samenhangt, laat zich moeielijk betwijfelen. Anderzijds wijst het Krama *paan* op 't Skr. *bhaya*. Voordat men in staat zal wezen de wederzijdsche verhouding van *ubaya* en *baya* nauwkeurig te bepalen, zal men vollediger dan tot nog het geval is den taalschat van 't Oudjavaansch moeten onderzocht hebben. Ik heb gemeend de moeielijkheden die ik zelf althans niet vermag op te lossen, niet te moeten verhelen.

PASANGPALATAYÁ, huichelaar; eig. iemand die (andere) wil doen gelooven (*sangpalataya*), (anderer) vertrouwen wil opwekken. Zie SANGPALATÁYA.

PATÓLA, soort konkommer; Skr. *patola*.

PÚDI, prijs, eer, lof. Dit is Mal., Jav. en Bataksch *púji*; ook Oudj. *muji*, prijzen, ophemelen Bhâr. Y. 285; *pinuji*, z. v. a. hoogstdoorluchtige (vgl. *paan*) 147; hoog te eeren 620. In beteekenis komt *púji* zoo geheel en al met Oudj. en Skr. *pûjâ* overeen dat men op den eersten blik geneigd is *púji* en *pûjâ* voor één en hetzelfde woord te houden. Toch blijven er bij die gelijkstelling moeielijkheden over; vooreerst is het zonderling dat *púji* onveranderlijk met korte *u*, *pûjâ* even bestendig met lange *û* geschreven wordt. Aan het accent is de verandering van kwantiteit niet te wijten, want *pûjâ* is oxytonon, en heeft desniettemin de lange *û* in 't Oudj. bewaard.

¹ De gansche omhaal die in 't Handw. bij *paan* II staat is onnoodig; „soms“ en „(nog)wel“ zouden volkomen genoeg zijn.

Ten andere is puji in 't Skr. in 't geheel geen woord, en daar de Polyn. talen slechts woorden of stammen, niet aan louter geleerden bekende abstracte wortels hebben overgenomen, baart ook de uitgang van puji moeielijkheid. Het eenigste wat ik er op zou weten is, te veronderstellen dat puji uit pûjya, te eeren, ontstaan is, ofschoon de inkrimping voor een Skr. ya tot i in 't Kawi ook aan bedenking onderhevig lijkt. Mogelijk is de klankovereenkomst tusschen pûjâ en puji louter toeval en is de gissing in 't Hdwdb. i. v. *ya*² uitgesproken juist. Hoe het zij, het Tag. puđi is identisch met puji.

SAKÁLI, soms, terwijl. Vermoedelijk uit het voorvoegsel sa, eene eenheid en één-zijn uitdrukkende, en Skr. kâle, locatie van kâla, tijd. Vgl. Mal. sakali, dat betekenissen vertoont die aan eene verwarring van sa + kâle met sakala, geheel doen denken.

SAKLÁ, rad, ring. Skr. cakrá, rad, rol, omtrek.

SAKSÍ, getuige. Skr. sâkshí', nominatief van sâkshín, getuige.

SAGÁNA, overvloed hebbende, rijk. Oogenschijnlijk samengesteld uit Skr. sa, met en gaṇá, hoop, menigte, een boel, (vgl. GANAN). Wellicht is het eigenlijk eene verbastering van Skr. sadhana, rijk, ten gevolge eener volksetymologie waarbij aan gana gedacht werd.

SALAMÚHA, zich vereenigen; van Skr. samûhá, hoop, menigte, vereeniging.

SALANTÁ, behoeftig, arm; Skr. grântá, afgemat, uitgeput.

SALITÁ, verhaal, geschiedenis; salisalíta, het keuvelen, praten; Skr. caritá, verhaal, geschiedenis.

SAMÁ, samen; in magsamá, iets samen doen. Met ander accent sáma, in sumasáma, vergezellende. Beide het Skr. samá, gelijk; als bijwoord: gelijkelijk, te gelijk. Hierbij behoort ook kasama, gezelschap.

SAMANTÁLA, middelerwijl, ondertusschen; uit Skr. sama, gelijk, dezelfde, en ántara, o. a. tijdperk, poos, gelegenheid. Opmerkelijk is het dat ook 't Oudj. samantara schrijft, bijv. Bhâr. Y. 17, 22, 655, terwijl men samântara zou verwachten.

SAMAYÁ, deelgenoot in iets zijn; van Skr. samayá overeenkomst.

SAMPÁGA, jasmijn; Skr. campaka, Michelia Champaka. De vorm met ga in plaats van ka in de laatste lettergreep komt reeds voor in Kawi-Oorkonden II.

SANDÁTA, wapentuig; Kawi, Mal. enz. sañjata, uit Skr. sámyatta, ten strijde gerust.

SANGPALATÁYA, vertrouwen, geloof; Skr. sampratyaya. In den uitgang heeft dezelfde klankverandering plaats gegrepen als in een der Javaansche vormen, namelijk *sañjanta*; 't zeldzamer voorkomende *aganta*, *aganta* beantwoordt aan 't Oudj. *parcaya*, bijv. *Wiwaha* 32; 279.

Sangtábi, met uw verlof. Een verminkte vorm hiervan is *tabi*; een verbastering *sintab*. Dat *sangtabi* enz. Bataksch *santabi*, verminkt in 't Jav. en Mal. tot *sanqan*, *tabik*, Bisaya *tabi*, oorspronkelijk het Skr. *kshantáwya* „te verontschuldigen“ is, heeft v. d. Tuuk aangetoond in zijn Bataksch Wdb. i. v. *santabi*. De weglating van de wortellettergreep *san*, die blijkens de verandering in *sang* opgevat is geworden als het voorvoegsel *sang*, laat zich verklaren uit de neiging om uitdrukkingen die het karakter van beleefdheidsformulen hebben overgenomen zoo kort als mogelijk te maken; zoo zeggen wij 'navend voor goeden avond; dag voor goeden dag; en dgl. De eenstemmigheid tusschen de Philippijnsche talen eenerzijds en 't Maleisch en Javaansch anderzijds mag ons doen besluiten dat de afkorting van 't woord reeds zeer oud moet wezen.

SANGYÚTA, honderdduizend, uit *sang* = Jav. *sa*, en *yuta* voor *ayúta*, Skr. *ayúta*, tienduizend. In 't Tag. hebben *laksha* en *ayuta* van plaats geruild, terwijl in 't Jav. en Mal. *ayutan* en *juta* een nog hoogere waarde heeft gekregen, die van een millioen.

SADHIYÁ, plan, doel, opzet, opzettelijk. Skr. *sádhyá*, doel.

SANYÁWA, wordt opgegeven als te beteekenen „zwavel.“ Ondanks de afwijking in beteekenis en in den klemtoon houd ik *sanyáwa* voor identisch met Jav. en Mal. *səndawa*, salpeter en Skr. *saṇḍhawa*, bergzout. De *ai*, na eerst *é* geworden te zijn, ging wegens de volstrekte toonloosheid der eerste lettergreep in een kleurlozen klank over. Wat *y* = *d* betreft, vergelijkte men *yadi* = Jav. *ada*; waarschijnlijk is de overgang deze geweest, dat *dh* eerst *j* werd, en later *y*; zoo ook zal *yadi*, ofschoon identisch met *ada*, onmiddellijk uit *jadi*, zooals 't Maleisch heeft, ontstaan zijn.

SÁYA, gelijkende; *sinasayahan*, nagebootst, nagedaan. Vermoedelijk van 't Skr. *châyâ*, schaduw, schijn.

SIDA, 't vernielen; Skr. chēda, 't afsnijden, afbreken, vernielen.

SIDHÁ, waarvan magsidhā, volmaken, is Skr. siddhā, volmaakt.

SIDHÍ in masidhí, groote wijze, waarzegger, is Skr. siddhi, volmaaktheid (in kunde, in voorspellingskunst, in tooverij, enz.)

SIGLÁ, waarvan simisiglá, tot spoed aanzetten, is Skr. çighrá, speedig, gezwind, enz.

SIGLÁ, het tot spoed aanzetten, met het bijbegrip van op bestraffenden toon. Klaarblijkelijk een slecht gespeld en onnaauwkeurig vertaald siksá, Skr. çikshā, onderricht, les, tucht; vgl. Jav. *si-ma*, tuchtiging, kastijding.

SINTÁ, liefde, is, evenals als 't Bataksche sinta, uit Skr. cintā, 't denken (aan iemand of iets), zorg.

SITHÁ, bonte lappen. Dit is ontstaan uit Skr. citrá, bont, hetzij men het verklare als eene slordige uitspraak of als een Prákrtische vorm er van. Hetzelfde woord met dezelfde uitspraak, doch in eenigszins andere beteekenis is 't Jav. *as*, sits. De h is overtoellig, gelijk in alositha en muthala. Ten minste acht ik dit waarschijnlijker dan dat in dit geval de r de aspiratie bewerkt zou hebben zooals in 't Prákrt attha voor atra, e. dgl. Aangaande de uitstooting van r achter eenen medeklinker vergelijkte men hieronder suka en Jav. *an-an* = Skr. wahitra.

SUDHI, het zich vergewissen, zich overtuigen; Skr. çúddhi, o. a. juistheid, klaarheid, 't tot klaarheid brengen. De bijvorm sunhi is denkelyk ontstaan uit sundhi, waarin n is ingelascht om zoo ten naaste bij den dubbelen medeklinker, die aan 't idioom vreemd is, weér te geven.

SÚKA, azijn; eene Prákrtische uitspraak van Skr. cukrá. Dezelfde uitspraak vertoont het Mal. cuka en 't Jav. *as*, *asam*, waarvan 't laatsie eenvoudig als Jav. transcriptie van 't Mal. woord te beschouwen is.

— SULÁ of SÚLA (verschillend opgegeven), karbonkel. Dit zal wel bij wijze van ellips staan voor Skr. cūḍāmaṇi, kruinjuweel, kroonjuweel.

SUDYÁ, inzetsel (in een kleed), inlapsel, Spaansch: nesga. Skr. çodhyā, wat te verbeteren is.

SÚSI, zie bij MASUSI.

SUTIÁ, zijde, Skr. sūtra, draad. De eigenaardige beperking

van sūtra tot „zijdraad, zijde“ is, gelijk men weet, aan alle talen des Archipels die 't woord overgenomen hebben gemeen; Mal. sutara, Jav. sutra, Bataksch suttora of surta, sintora, enz. Ook hebben Bataksch en Tagala den klemtoon op de laatste lettergreep gemeen in afwijking van 't Sanskrit. Niet onwaarschijnlijk bestond echter ook in 't Skr. de uitspraak sūtrá, want dezelfde uitgang tra heeft meermalen het accent. Bij vergelijking van sutla met gantalá en mantalá blijkt dat in het Tagala tra alleen dan in twee lettergrepen wordt opgelost, wanneer daaraan onmiddellijk een medeklinker voorafgaat; daarentegen wordt in 't Bataksch tra, alsook tla, onder alle omstandigheden tora, tola; zie v. d. Tuuk Tob. Spr. § 7, Aanm. 6. Een ander middel om de moeielijkheid bij 't uitspreken van tra te voorkomen is omzetting, waarvan 't boven aangehaalde surta een voorbeeld is.

TADHANÁ, met elkaar overeenkomen (om iets te doen); Skr. sandhâná, vereeniging, aansluiting, verdrag. Wat t voor s betreft, vgl. TALIKALA.

TALÁGA, vijver, waterbekken, cistern; Skr. tadāga.

TALIKALÁ, keten; Skr. ṅṛṅkhalá, ṅṛṅkhala.

TUMBÁGA, koper, Jav. en Mal. tēmbaga, enz. is een Prākṛivorm (tambaka) van Skr. tāmra, koper. De u is ontstaan uit den kleurloozen klinker ě; met den uitgang ga voor ka, vgl. sampaga = campaka.

UPASALAĀN, vleierig, vleier, verrader; van Skr. upacāra, hoffelijkheid, pluimstrijkerij. Magupasāla wordt opgegeven als te beteekenen „zich beklagen; te klagen hebben (over iemand).“ In deze beteekenis lijkt upasala eerder ontstaan te wezen uit Skr. apacāra, vergrijp, tekortkoming; de u zou dan uit eene ě zich ontwikkeld hebben.

WALANBAHÁLA, 't onbezorgd (om iets) wezen; uit wala, er niet zijn, en bahála = Skr. bhārá, last wat drukt, of bhāra; vgl. BAHALA; eigenlijk dus „afwezigheid van wat drukt.“

WASTÚ, fatsoen, figuur. Uit Skr. wá'stu, grond waarop een gebouw wordt opgetrokken. Hieruit zal zich ontwikkeld hebben de beteekenis „grondplan“ en verder „schets, figuur.“ Zoo drukt ook 't Spaansche traza, waarmede wastú vertaald wordt, uit zoowel grondplan van een gebouw, als inrichting, orde, en uiterlijk voorkomen.

WÍKA, woord, rede; reden. Dit is afgeleid van 't Skr. wiweka, onderscheiding, oordeel, redeneering. Wiweka is zin-

verwant met *wicâra*, waarvan Jav. *wicara*, *wicara*, redeneeren, spreken, gekomen is; immers ook ons „redeneeren” wordt vaak genoeg in den zin van redekavelen, praten gebezigd. Uit vormen als *nagwiwika*, en dgl. heeft de Tagalog afgeleid, dat *wi-wika* eene reduplicatie bevatte en dus dat het eenvoudige grondwoord was *wika*.

Usá, levend wild; eigenlijk: hert, gelijk Bisaya *usá*, Bataksch *ursa*, Mal. *rusa*. Het is 't Skr. *ṛçya*, *ṛshya*, antilope. *Us* staat bij assimilatie voor *urs*, en dit laatste voor *ërs*; vgl. de opmerking bij *ALIPUSTA*.

De voorgaande lijst van woorden die het Tagala aan 't Sanskrit ontleend heeft, is zonder twijfel verre van volledig. Eetlijke uitdrukkingen zullen mijn aandacht ontgaan zijn, en andere in 't Vocabulario van de los Santos, 't eenigste dat mij ten dienste staat, ontbreken. Tot de woorden die ik in genoemd Vocabulario te vergeefs gezocht heb behoort het in Favre's Maleisch Wdb. aangehaalde *sulasi*, het kruid *ocimum basilicum*, Mal. *sulasi*, Jav. *sulasih* (*sēlasih*) en *tulasih*, Bal. *sulasih*. Dit is eene gewestelijke uitspraak van Skr. *surasî*, of wat als zuiverste Skr.-vorm te beschouwen is: *surasâ*. Uit dit *surasî* is ontstaan de opmerkelijke en misschien opzettelijke verbastering *tulasî*, een woord dat uit de hedendaagsche Indische talen overbekend is, doch in Sanskritsche geschriften eerst in later tijd voorkomt, niet vóór de 10de eeuw onzer jaartelling. Het bestaan van den ouderen en den verbasterden vorm in 't Javaansch is verklaarbaar genoeg, daar 't verkeer tusschen 't heidensche Java en Voorindië stellig tot laat in de Middeleeuwen levendig geweest is.

Terwijl ik mij voorbehoud bij eene andere gelegenheid de Indische bestanddeelen van 't Bisaya te behandelen, wil ik hier als algemeen resultaat van mijn onderzoek mededeelen dat het betrekkelijk groote aantal van Skr. woorden en van die welke daarvan verder afgeleid zijn in de Philippijnsche talen scherp afsteekt bij de armoede aan zulke woorden in de talen van Noord-Celebes, die anders zoo naauw met de Philippijnsche samenhangen. De Indische invloed moet dus, zooals trouwens te verwachten was, van het Westen en Zuidwesten, hoofdzakelijk denkelyk van Kamboja en Sumatra uit, de Philippijnen bereikt en, van deze uit, zich weinig of niet verder naar N.-Celebes uitgestrekt hebben.

Leiden, Aug. 1880.

H. KERN.